

Öngörülebilir, Serbest ve Rekabetçi Bir Elektrik Piyasası İçin Stratejik Yol Haritası

etd ENERJİ | ENERGY
TİCARETİ | TRADERS
DERNEĞİ | ASSOCIATION

10 Mayıs 2017

Elektrik sektöründe son 15 yılda önemli engeller aşıldı

- Elektrik üretiminde **kamu santrallerinin payı %80'lerden % 40** seviyelerine geriledi.
- Rezerv marj 2000'lerdeki %5 seviyesinde 2017'de %30 seviyelerinin üzerine çıktı, **arz güvenliği sağlandı.**
- Elektrik fiyatları **90 \$/MWh'dan 45 \$/MWh** seviyesine geriledi.
- **Avrupa'nın en ucuz sanayi ve mesken fiyatları** tüketicilerin kullanımına sunuldu.
- Elektrik dağıtım özelleştirmeleri ve **dağıtım-perakende ayrışması tamamlandı.**
- **Yerli ve yenilenebilir** enerji santrallerin üretimdeki payı **% 30'lardan % 50** seviyelerine yükseldi.
- **Kamunun elektrik perakende ve ticaret** sektöründeki **payı %100** seviyesinden **%44** seviyesine geriledi.
- **EPIAŞ ve vadeli enerji piyasaları** faaliyete geçti, **şeffaflık** yolunda temel adımlar atıldı.
-

peki ya bundan sonrası?

Türkiye elektrik piyasası için doğru piyasa modeli: SERBESTLEŞME

- **İkili anlaşmaların ve vadeli elektrik ticaretinin teşvik edildiği** serbest piyasa modeli Türkiye elektrik piyasası için doğru model olarak öne çıkmakta
- Piyasanın doğru işleyebilmesi için **düzenleme ve denetleme fonksiyonu** temel gereksinim
- **Serbest piyasanın tesisi için temel kriterler:**
 - 1) **Öngörülebilirlik:** Koşulların, belirlenen süreler içerisinde ve analiz yapılacak verilere her piyasa katılımcısının eşit şartlarda ulaşabildiği bir piyasa.
 - Şeffaflık ve piyasanın izlenebilirliği
 - Mevzuatların uyumluluğu ve kamunun düzenleyici rolü iki kritik nokta
 - 2) **Rekabetçilik:** Alıcıların ve satıcıların piyasa fiyatını etkileyemeyecek kadar **çok sayıda** ve fiyatı etkileyemeyecek kadar **sınırlı güce** sahip olduğu bir piyasa
 - Sağlıklı Fiyat Oluşumu: **Maliyetlerin (üretim, esneklik ve emreamadelik maliyeti) doğrudan yansıtılabildiği** bir fiyatlama stratejisinin izlendiği, arz ve talebi doğru yansıtan bir fiyat mekanizması
 - Bu doğrultuda kademeli de olsa tariflerin (son kaynak tarifesi hariç) kaldırılması
 - 3) **Seçme özgürlüğü:** Alıcıların belirli zorunluluklara maruz bırakılmadığı ve tüketicilerin tedarikçilerini seçebilme/ çeşitlendirebilme imkanının olduğu bir piyasa ((serbest tüketici limitinin sınırlanması)

Fiyat oluşumunun arz ve talebi doğru yansıtması için piyasa dışı unsurların etkilerinin minimize edilmesi gerekmektedir

- Yaklaşık 120-130 TWh portföy büyüklüğü ile EÜAŞ ve TETAŞ piyasanın en büyük iki oyuncusu. Bu iki kurum piyasa içine dahil edilmeden bir piyasa yapısının tesis edilmesi mümkün değil.
- TETAŞ'ın varlığı devam edecek; ancak pozisyonu ve kontrolündeki elektriği ne şekilde hangi kanallara satacağı kritik öneme sahip. Genel beklenti bu elektriğin önceden belirlenmiş kanallara (kayıp kaçak, aydınlatma, son kaynak tedarik vb) satılması ve kalan elektriğin mümkün mertebe piyasa koşullarında piyasaya sunulması.
- Görevli tedarik şirketlerinin zorunlu kontratlar yerine elektriği piyasadan tedarik etmeleri ticareti derinleştirecek
- TETAŞ'ın alım tarafında piyasa ile etkileşimi, TETAŞ'ın piyasa bazlı çalışması yolunda atılmış yerinde ve çok büyük bir adım
- Her iki kurumun da piyasa etkileşim kurallarının (hem GÖP hem de OTC/ikili anlaşma piyasası ile hangi şartlarda ticari faaliyetler içine gireceği) –yasal kısıtlar çerçevesinde şeffaflık üzerinden paylaşılması piyasanın öngörülebilirliğini artırmak adına önemli
- Piyasanın gelişimi ve doğru fiyat yapısının oluşması için, alıma ek olarak satış tarafında da enerjinin “enerji satış ihaleleri” veya “OTC/enerji borsası” yoluyla piyasaya sunulması öne çıkan yollardan biri

Perakende sektörünün bugünü ve yarını

- Elektrik perakende sektörü, hem **tüketicilerin** hem de **üretim ve ticaret piyasasındaki oyuncuların ihtiyaç duyduğu orta-uzun vadeli fiyat sinyalinin oluşması** için kritik bir öneme sahip
- 2017 itibariyle sektör, **artan enerji maliyetleri ile değişmeyen tüketici tarifeleri** baskısı altında sıkışmış ve son 10 yılda **müşteriye yarattığı kazanımları kaybetme tehlikesiyle** karşı karşıya kalmıştır.
- Öngörülebilir bir perakende piyasası için **piyasa dışı unsurların** (aktif enerji satış tarifesi, serbest tüketici limiti...) **piyasaya etkilerinin** en kısa sürede **ortadan kaldırılması** önemli bir adım olarak öne çıkmaktadır.
- **Serbest piyasaya geçişi teşvik edecek bir son kaynak tedarik tarifesi** piyasa bazlı fiyat sinyalinin oluşmasına büyük fayda sağlayacaktır.
- **EPIAŞ sistem altyapısı**, bugün itibariyle **tüm müşterilerin serbest olduğu** bir dünyaya göre tesis edilmiştir.

Tarifesiz döneme geçiş için yol haritası

- Piyasa aktörlerinin operasyonel ve yatırım planlarını yapabilmeleri için **tarifesiz dönem yol haritası ve serbest tüketici limitinin gelişiminin en kısa sürede ortaya konulması elzemdir.**
- **Bugün itibariyle serbest tüketici limitini haiz tüketiciler için tarifelerin ivedilikle kaldırılması ve perakende piyasasının işleyişinin güçlendirilmesi tüm paydaşlar için büyük kazanımlar yaratacaktır.**
- **Piyasa bazlı fiyatlamayı güçlendirecek ve seçme özgürlüğünü artıracak** şekilde piyasada standardizasyon uygulamaları özel sektör ve kamu tarafından desteklenmekte. Sözleşmelerin tektipleştirilmesindense, **hizmet kalitesi için alt sınırların belirlenmesi** bu konuda iyi bir başlangıç noktası olacaktır.
- **Tüketicinin korunması amacıyla** özel sektör ve kamu işbirliği ile tüketici **bilinçlendirme programlarının** hayata geçirilmesi ve mesken tüketicileri için **fiyat/sözleşme mukayeselerinin** yapılacağı bir sistem altyapısının kurulması öne çıkmaktadır.
- Yarının rekabetçi piyasası için; **1) ~9 milyon ST için tarifenin kaldırılması, 2) tedarikçilerin kontrolünde olmayan maliyetlerin pass-through olarak tüketiciye yansıtılması, 3) mevzuatsal olarak risk yönetimi ve teminat altyapısı oluşturulana kadar elektrik kesme hakkının geri verilmesi** önem arz etmektedir.

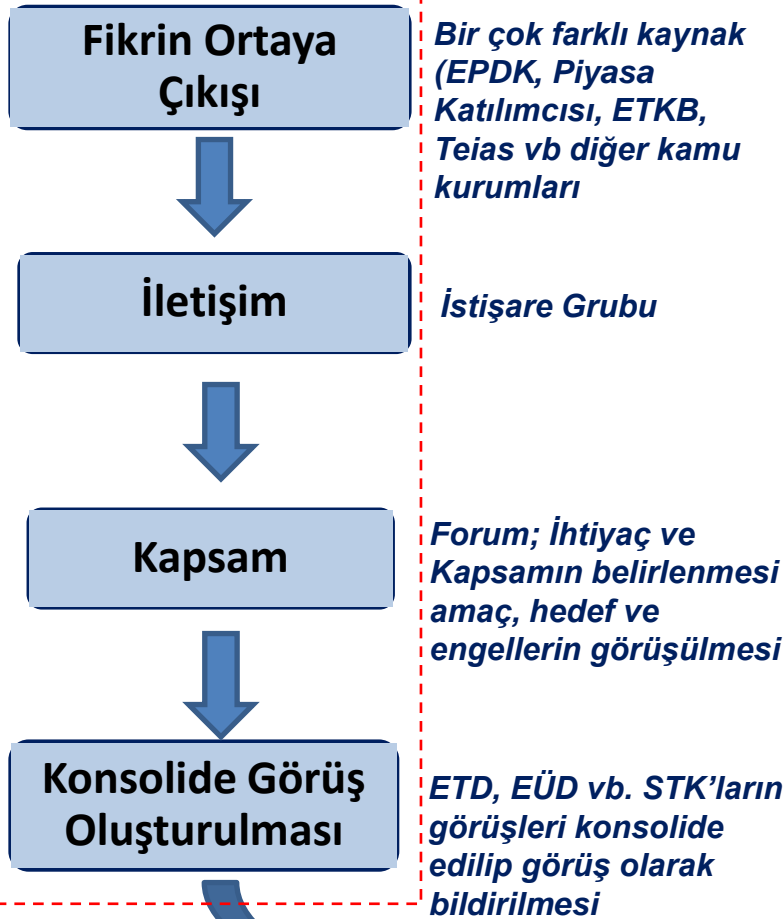
Öngörülebilir bir piyasa için mevzuatsal altyapı

- Enerji sektöründeki mevzuat değişiklikleri, sektör oyuncularını finansal ve operasyonel olarak ciddi anlamda etkilemektedir.
- Ani, öngörülemeyen ve mutabakat olmayan mevzuat değişiklikleri sektördeki mevcut ve olası yeni yatırımcılar için belirsizlik yaratmaktadır. İleriye yönelik belirsizlik oluşması ise yatırımcıların riskini artırmaktadır.
- Bu doğrultuda finansman kuruluşlarının ve yatırımcıların Türkiye enerji piyasasında fonlama yaparken risk primi talepleri artmakta; artan risk primi ülkemize ve vatandaşlarımıza ciddi bir maliyet olarak yansımaktadır.
- **Güvenilir bir yatırım ortamının yaratılması, öngörülebilir ve etkin bir şekilde tasarlanmış bir mevzuatsal altyapı ile mümkündür.**

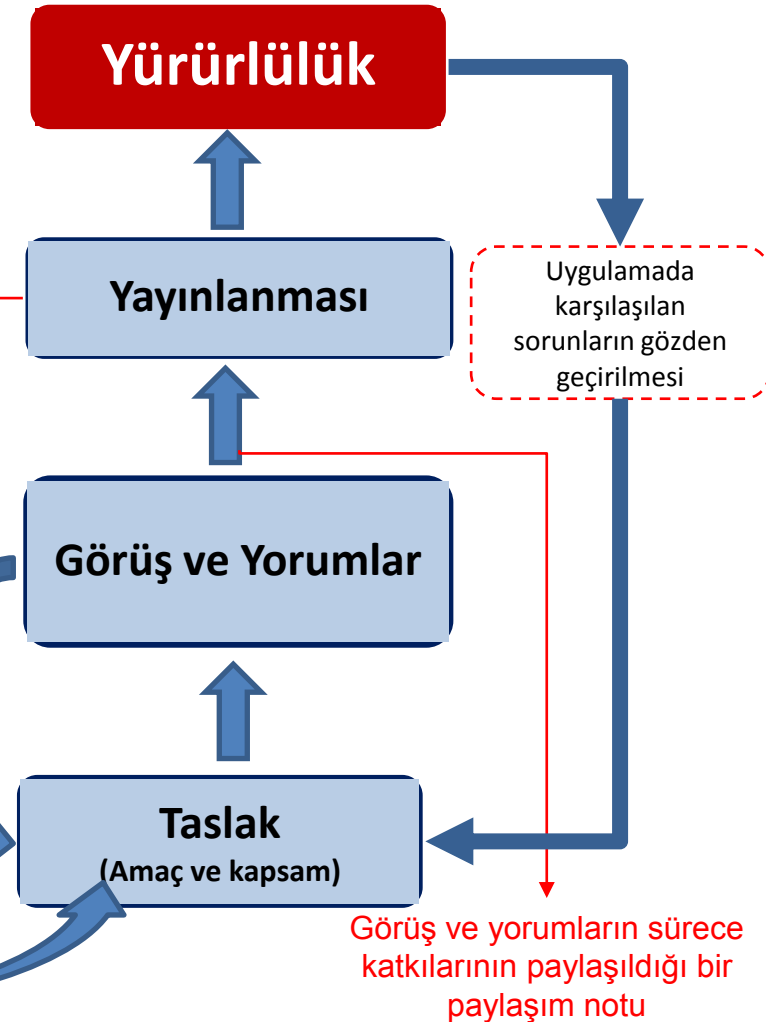
Mevzuat Çerçevesindeki değişiklikler öngörülebilirliği azaltan bir etken olmak zorunda değildir. Bu çerçevede kamu ve özel sektör mevzuat değişiklik süreci ve içeriğini el birliğiyle geliştirebilir.

Mevzuat geliştirme sürecinin yeniden tasarlanması

Sürecin hazırlık aşamasına özel sektörün katılımı en büyük kazanım-fırsatı

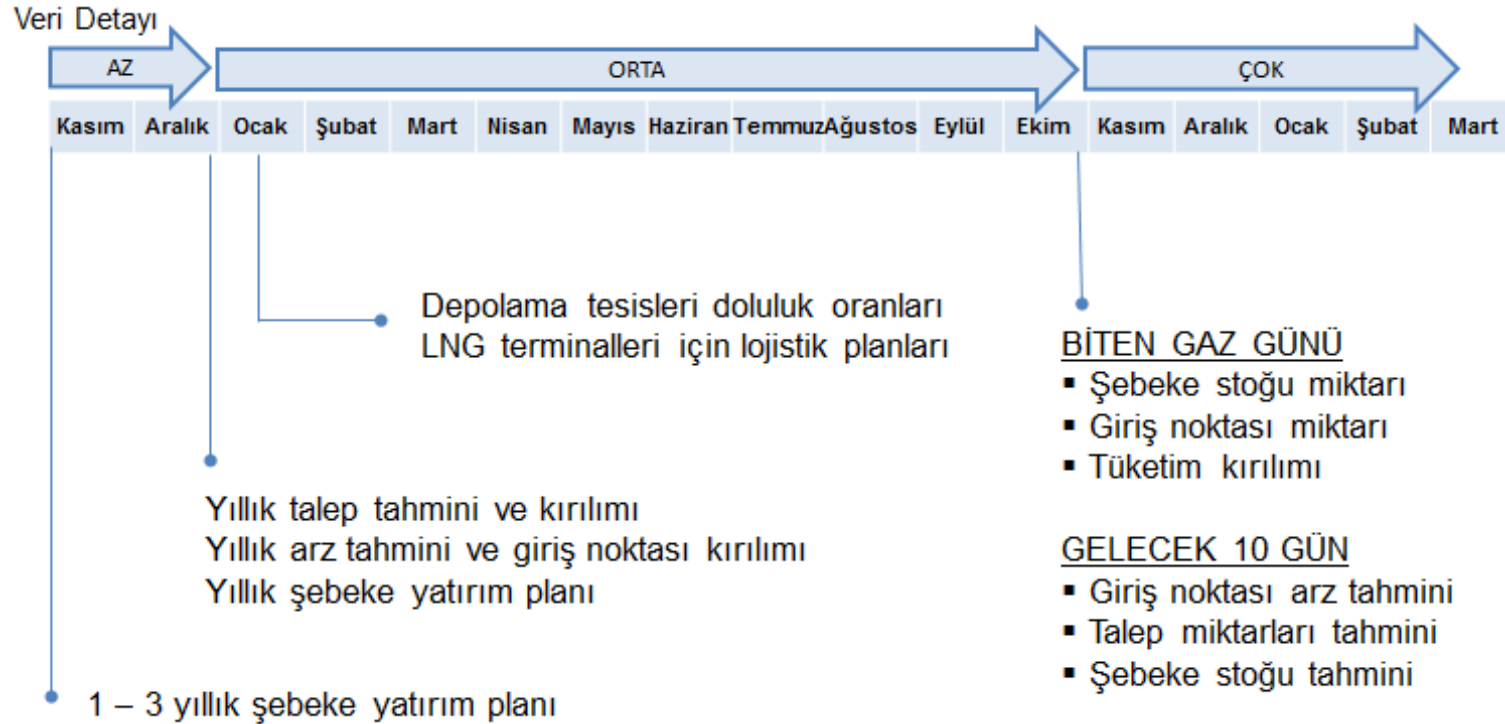

Sağlıklı bir uygulama dönemi için yayınlanma-yürürlük tarihi arasında makul bir hazırlık süresi

Şeffaflık yolunda bir sonraki adım: Doğalgaz şebeke verileri

- EPDK'nın 30/06/2016 tarihli ve 6363-16 no'lu kurul kararında belirtilen **Şeffaflık Platformu'nda yayınlanması gereken verilerin** en hızlı şekilde paylaşılması gerekmektedir.
- **Kısa, orta ve uzun vadeli şebeke yatırım ve toplam ülke talebi projeksiyonları ile yapılmakta olan şebeke yatırımlarının ilerleme durumlarının** BOTAŞ tarafından paylaşılması öngörülebilirlik için elzemdir.

Rekabetçi bir doğalgaz piyasasının tesisi için yol haritası

Düşünülen / önerilen yol haritasına göre atılması gereken adımlar:

Maliyet Bazlı Tarife

- Petrol türevlerine bağlı fiyatlama
- Yeniden ticaret hakkı (re-trade)
- Çoklu tedarikçi hakkı

Miktar Devirleri

- İhale yöntemi
- Farklı vadelere göre ürünler
- Gaz fiyatının kısmen de olsa arz ve talebe göre belirlenmesi

Öngörülebilir bir Fiyat

- Özellerin ithalat payı
- LNG
- Atıl kapasite
- Yeni kapasite sözleşmeler ve yatırımları

Rekabetçi Piyasa Oluşumu

- Öngörülebilirlik
- Fiyatın tamamen arz ve talebe göre belirlenmesi
- İthalat ve toptan ticaret şirketlerinin artışı

Öngörülebilir ve şeffaf bir borsaya doğru

Daha öngörülebilir bir Enerji Borsası için;

- Enerji borsası için spot fiyatlar referanstır. Bu sebeptendir ki **spot fiyat a) tahmin edilebilir/öngörülebilir olmalıdır b) oluştuktan sonra açıklanabilir olmalıdır**. Bu ikisinin sağlanamadığı hallerde de c) izlenebilmeli ve itirazlara açık olmalıdır.
- Güçlü bir EPIAŞ ve **çok taraflı bir katılım ile güçlendirilecek bir Piyasa İzleme Komitesi**
- Operasyonel süreçler, yetki ve sorumlulukların düzenlendiği **EPIAS «kural kitabı»** ile piyasa gereksinimlerinin hızlı bir şekilde karşılanması
- Oluşturulacak TSPB (Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği) benzeri bir **«borsa danışma kurulu/konseysi» ile atılacak adımların piyasa oyuncuları ile istişare edilerek hayata geçirilmesi** sağlanmalıdır.

Daha şeffaf bir piyasa için;

- Piyasa fiyatlarını etkileyen tüm verilerin tüm paydaşlar ile aynı anda ve belirli bir düzende paylaşılması ve bilgi asimetrisinin ortadan kaldırılması elzemdir.

Bu nedenle ivedilikle;

- Bilgi asimetrisinden beslenen ve piyasa bozucu faaliyetlerin önüne geçilmesi için **EPIAŞ, SPK, EPDK ve BİST arasında etkin işbirliği**
- **30 Haziran 2016 EPDK Kurul Kararının işletilmesi** (Doğalgaz/BOTAŞ verileri ve hidroloji verisi)
- Bakım **arıza bildirim prosedürünün güncellenmesi** amacıyla EPDK/EPIAS ve ETD işbirliği ile yol haritası oluşturulması
- **Doğalgaz ve elektrik kesinti/kısıntı prosedürlerinin** hazırlanarak piyasa ile paylaşılması piyasaya olan güvenin yeniden tesisi için şarttır.

Rekabetçi bir piyasa ve fiyatın oluşumu

Enerji borsalarında tesis edilen şeffaflığın, likiditeyi ve rekabeti ivmelendirdiği bilinmektedir. Rekabetçi bir piyasaya doğru giden yolda;

- Esas ve Usullerin piyasa oyuncuları ile istişare edilerek belirlenmesi,
- Fiziksel piyasalar için de merkezi uzlaştırma ve teminat yapılandırmasının oluşturulması,
- Piyasada derinlik yaratmaya yönelik ürün ve süreç geliştirilmesi, Kapanış zamanlarının (Gate Closure) piyasa dinamiklerine uyumlandırılması, GİP-SMF açıklanma süresinin kısaltılması, fiziksel teslimatlı ürünlerin kullanıma açılması

kolay kazanımlar olarak öne çıkmaktadır.

Piyasa işletiminde operasyonel mükemmelliğin sağlanması için;

- Fiyatların oluşması ve duyurulmasında zamanlama ve şeffaflığa uygunluk,
- Ve teknik alt yapı ve alternatif (backup) plan ve sistemlerin kurulması ve günlük süreçlerin kesintiye uğramaması sağlanmalıdır.